

ויחי ב

„כנעניות היו“.

איז ניט מובן: דער דיוק „בניו — ולא בני בניו“ איז דאך אין לשון הפסוק, מוז דאך דאס שטימען לויט אלע שיטות שבתושבע"פ, אויך לויט שיטת ר"י, אז די שבטים האבן חתונה געהאט מיט זייערע „אחיות תאומות“ אין ניט מיט קיין כנעניות [ובפרט אז ר"י'ס פירוש איז דער (ערשטער — בפרש"י — ד.ה. דער) עיקר־דיקער פון רש"י'ס צוויי פירושים אין פרשת וישב] — און וויבאלד אזוי, פארוואס טייטשט רש"י ניט אויס אין וואס עס באשטייט דער טעם פון „ולא בני בניו“ לפי דעת ר' יהודה?

דארף מען זאגן אז דאס גופא לערנט אונז, אז די ווערטער „וישאו אותו בניו“ פאָדערן פירוש בלויז לדעת ר"י: דאָקעגן

(אפ"ל ש)פרש"י שבפרשתנו הוא (גם) לדעת ר"י. אבל [נוסף על מה שצריך ביאור: למה יוציא את כולם מצד שאלו ושל], (א) מפשטות לשון רש"י „ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען“ משמע שקאי על כל בני השבטים (לבד ממנשה ואפרים — וכהמשך בפרש"י). (ב) לפי פירש"י (אליבא דר"י — שלשיטתו פ"י הרמב"ן דברי רש"י דפרשתנו) בפי' וישב (שם) ופי' ויגש (מו, יו"ד) שאלו ושלח לא היו מבנות כנען (משא"כ אליבא דר"י — לשיטת רש"י — שלכן גם שאלו ושלח לא נשאו את ארונו (ראה לעיל ע' 228 הערה 3)).

(6) רא"ם כאן. גוי'א וישב שם. ברמב"ן פ' וישב שם (וראה גם ש"ח שם): שכונת ר"י ב„כנעניות“ אינו לכנעניות ממש (ובא רק לשלול דעת ר"י שנשאו את אחיותיהן), כי אם להנשים שבאו לארץ כנען משאר הארצות. עיי"ש. אבל א) אין זה פשוט ל' רש"י. (ב) מפירש"י שבפרשתנו מוכח שהכונה לכנעניות ממש. וכמ"ש בגוי"א שם. וראה להלן הערה 33.

א. אויף „וישאו אותו בניו“: איז רש"י מפרש: „ולא בני בניו וכו' שדמ מבנות כנען וכו'“ (ד.ה. אז די בני יעקב האבן חתונה געהאט מיט כנעניות). אבער אין פ' וישב, אין זיין פי' אויף „וכל בנותיו“ לערנט רש"י אז אין דעם איז דא אַ מחלוקת: „ר' יהודה אומר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ונשאום. ר' נחמי' אומר כנעניות היו, אלא מהו וכל בנותיו כלותיו, שאין אדם נמנע, מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו.“ קומט אויס אז דעם פשוט פון אונזער פסוק, לערנט רש"י לפי שיטת ר"י: אז

- (1) פרשתנו ג. יג.
- (2) לו, לה.
- (3) תנחומא באבער וישב יו"ד. יל"ש עה"פ. וראה גם ב"ר פפ"ד, כא ובמפרשים שם.
- (4) מלשון רש"י „שאין אדם נמנע מלקרוא“ (כבב"ר וביל"ש שם) — ולא „כי דרך אדם למקרא“ (כבדעת זקנים מבעה"ת, ועד"ן הוא במורש שכל טוב ובמדרש אגדה) — משמע שיש איוה חשש בקריאה זו, אלא שמ"מ אין אדם נמנע כו'. והביאור בזה פשוט: כשקורא אדם לחתנו בנו ולכלתו בתו, הרי מקום לטעות שכונתו היא „בנו“ ובתו“ ממש, ובמילא יאמרו שאח נשא את אחותו. ולכן כותב רש"י, שאעפ"כ אין אדם נמנע כו'.

ועפ"י מובן בפשטות מה שרש"י אינו מביא הוכחה ממה שנעמי קראה את כלותי „בנותי“ (כברמב"ן כאן, וכבמ"כ לב"ר שם) — כי שם ה"י זה לאחר מיתת בעליהן, והחשש הוא רק בנוגע לאלו שזוכרים שהיו נשואות לבניו, ועיקר החידוש — במה שאין אדם נמנע מלקרוא (לחתנו בנו ו)לכלתו בתו, הוא בחיי (בתו ו)בנו.

(5) ברמב"ן פ' וישב (לח, ב) מבאר פרש"י ולא בני בניו — שהטעם: „לפי ששאל בן שמעון ושלח בן יהודה היו מבנות כנען ולכן יוציא את כולם“, ולפי"ן

זה"ש"י, האבן מיר דאך דערפון גופא א

תאומה יתירה). ומה שרש"י לא פירש זה גבי שמעון — כי סומך עצמו על מה שפירש גבי קין והבל (ד, ב).

ועפ"י יומתק

(א) מה שרש"י (בפ' וישב) כותב את פירושו על "וכל בנותיו" — אף שלכאורה חביב "בנותיו" לחוד, ג"כ אינה מובנת בלא פרש"י, שהרי היא ל' רבים —

אלא — לשון רבים מובן הוא, כי (נוסף על מה שלהפירוש ד"רובותינו דרשו"י) גולדה תאומה עם בנימין גם לדעת ר"ג) גם לפי פשוטו גולדה תאומה עם שמעון. (וראה להלן סעיף ו' — באופן אחר).

(ב) דיוק לשון רש"י "אחיות תאומות גולדו עם כל שבט ושבט" — בכדי להדגיש שכחנתו היא לכל שבט ממש **.

ולכאורה, מאיזה טעם קס"ד לחלק בין השבטים. ואת"ל שיש טעם לחלק — מהי הרא"י שלא לחלק. וע"פ הג"ל מובן, דמקום לומר ידי החיפוש ותאומות גולדו עם בני לאה ורחל, שרש"י גרמו בכתוב שילדו תאומות (עם שמעון ובנימין) אבל מג"ל בנוגע לבלהה וזלפה? והרא"י שלא לחלק — דהרי מוכרת שכל השבטים ישאו את אחי יותיהן, כדלקמן סעיף ג' וסעיף ה', ולולא בלהה וזלפה (א) אין רק ח' (או ט' ***) תאומות, (ב) בני לאה איך ישאו אחותם מן האם?

(10) ומ"ש (מקץ מג, כט. ויגש מו, טו)

(ד, י"ז), ובכל הדורות שמאדם ועד אב"ר (הם). שהרי אפ"ל שגולדו תאומות עם שם חם ויפת. ובכ"ז פרש"י זאת קין כו' מרבה תאומות: (א) באותו הפסוק מסיים "את ה'" ופי' עם, (ב) בפסוק שלאח"ז — ב"פ "את" — כ"ז מכריח לומר אשר ג' אחים ריבויים הם כו' עם קין ועם הבל כו'.

ועפ"ז מתורץ מה שרש"י שם: (ו) מאחר פ"י "את קין", לאחר פ"י "את ה'", (2) מד' גיש שיש ג' אחים.

וי"ל דמזה גופא דכותב בסגנון זה (ולא "ויסוף לי בן" — ע"ד ל, כד — או כיו"ב) משמע ד"את" שבכאן ריבוי הוא, וע"ד הג"ל בקין והבל.

(**) ומה שבפ' וישלח (לה, יז) כותב רש"י "עם כל שבט" — ולא "עם כל שבט

לדעת ר"י איז גאָר ניט גויטיק קיין פירוש — ווייל דער פשט איז שוין מובן פון א' פריערדיקן רש"י'ס פ"י (אין פ' וישב).

ב. לערנענדיק דעם פרש"י אין פ' וישב קומט אויס, בהשקפה ראשונה, אז דער יתרון אין דעם ערשטן פ"י "אחיות תאומות גולדו כו'", באשטייט דערין וואָס לויט אים ווערט דער וואָרט "בנו" תי"ר געטייטשט כפשוטו — זיינע טעכ"טער; און די מעלה אינעם צווייטן פ"י "בנותיו — כלותיו" איז, וואָס לויט אים דאָרף מען ניט אָנקומען צום גרויסן חידוש אז יעקב האָט געהאָט אַ סך טעכ"טער — אַ נאָך וואָס ווערט גאָרניט דער מאַנט אין גאַנץ חומש וינביאים וכתובים!

[ובפרט, ווען מיר געפינען, אז אין ענדלעכע פּאַלן איז פאַראַן אין תורה לכל הפחות אַ רמז דערויף — אויף די דריי תאומות וואָס זיינען געבאָרן געוואָרן מיט קיין און הבל, איז דער פסוק מרמז דורך צוגעבן (דריי מאָל) דעם וואָרט "את" ; אויך די תאומה פון בנימין'ען (לויט "רובותינו דרשו") ווערט גרמז דורכן וואָרט "גם" ; — וואָס דער פסוק איז דאָרט מוסיף, און וויבאַלד ביי די אלע אנדערע שבטים געפינען מיר ניט קיין שום רמז (אויסער שמעון, ביי וועמען שטייט "ייתן לי גם את

(7) בראשית ד, אב ופרש"י שם. (וכ"ה גם בב"ר פכ"ב, ג וברש"י שם).

(8) וישלח לה, יז ופרש"י שם. (וכ"ה גם בב"ר פכ"ב, ח וברש"י ומ"כ שם).

(9) ויצא כט, לג (ד"את" מיותר *). ויש לומר, שגם לפי דעת ר"ג, גולדה תאומה עם שמעון (ולפי דעת ר"י, גולדה עמו

(*) לכאורה י"ל שכן הוא סגנון הכתוב — וכמו ח"ש כד, לו ; כה, ה. ועוד.

[וכן י"ל ג"כ בפרש"י ותלד את קין — שזהו הסגנון לאחר י' ותלד' וכמו ש"כ שם

אָבער לויט דעם פשט איז ניט פאַר-
שטאַנדיק :

מ"ש בהערה 9 — על התאומה שנולדה
עם שמעון גם לדעת ר"ג)

[וגם כשנאמר שקושיית רש"י על דינה
דוקא היא, לפי שבהפסוק „והא אחד עשר
ילדיו" אין התלמיד יודע עדיין שעם כל
שבט נולדה תאומה (וולא כלהלן סעיף
ה'), וגם בנוגע ל"את" שנאמר גבי שמעון
נפרש בא"א.

— עדיין יוקשה: מדוע אין רש"י מפרש
הסעם למ"ש „אחד עשר (ותו לא) ילדיו"
לאחרי שמחדש שעם כל שבט נולדה תאו-
מה (ואין לומר שגם אותן נתן בתיבה
— דא"כ, למה נענש על דינה דוקא)?

כי מכיון שנאמר שם „והא אחד עשר
ילדיו", הרי תיבת את מרבה גם התאומות
שנולדו עם „אחד עשר ילדיו".

(ולפי אופן זה, מ"ש רש"י „ועם בנימין נולדה
תאומה יתירה" הוא לפי דעת ר"י שגם
עם בני בלהה וזלפה נולדו תאומות (וכי
דלהלן סעיף ד' וה'').

(ב) שגם באם ה"י נרמז רק בבן אחת
מהן (לאה או רחל), היינו למדים שנולדו
תאומות עם כל בני לאה ורחל — כיון
שהיו אחיות דומות זו לזו בתכלית, עד
שלולא סימנים א"א להבדיל ביניהן בלילה
(ויצא כס, כה ובפרש"י).

(ובזה מובן: (א) מ"ש (כס, לא) „וירא
ה' כי גוי (ולכן דוקא) ויפתח גוי (כי לולא
זאת — ה"ה בשווה לאחותה רחל) ורחל
עקרה". (וזה מובן בפשטות כ"כ עד שרש"י
א"צ לפרש את זה). (ב) החדאות של רחל,
שזקוקה לאה למע"ס בכדי לזכות לבנים
(פרש"י ל, א)).

ומכיון שגם מצד התאומה שנרמז גבי
שמעון היינו יודעים שגם עם בני רחל
נולדו תאומות, צ"ל (גם לדעת ר"ג) שכי
וונת הכתוב ב"גם" שנאמר גבי בנימין היא
שנולדה עמו תאומה יתירה

(ועפ"י מובן גם מה שהרגיעה אותה
המילדת „אל תיראי כי גם זה לך בן" —
שהטיה ד"ותקש" היא לפי שנולדה עמו
תאומה יתירה (על של יוסף)).

ולפי זה היו סי' תאומות.

באוייז, אָז זיי האָבן ניט געהאַט צו
זיך קיין תאומות יי].

גבי בנימין ודינה „את", י"ל שאינו מרבה
תאומה, לפי שהפסוק שם אינו מדבר בלי-
דתן (וראה חדא"ג מהרש"א ב"ב קכג,
סע"א).

ושאני „והא אחד עשר ילדיו" שמרבה
גם התאומות (כלהלן סוף הערה 11) —
כי מכיון שזה שנולדו תאומות יודעים כבר,
שפיר י"ל שהכוונה ב„ויקח גוי" ואת אחד
עשר ילדיו" היא שלקח גם את התאומות
שנולדו עמהם.

(11) ועפ"י יובן מ"ש רש"י (וישלח לב,
כג) „ודינה היכן היתה, נתנה בתיבה כו"
ולכן נענש". דלכאורה, להפירוש שאחיות
תאומות נולדו עם כל שבט, הוצרך להקי-
עות גם על שאר בנותיו „והיכן היו" (ולפי

ושבט" — כי פירושו שבפי' וישלח קאי
גם להסברא (דלהלן בפנים ההערה) שרק
עם בני לאה ורחל נולדו תאומות.

עוד י"ל: אפילו באם נאמר שלפי סברא
זו נולדה עם בנימין רק תאומה אחת
(כלהלן בשולי הגליון ה'), (שלאח"כ), ורש"י
הרי כותב תאומה יתירה — מובן מזה שפי'
כאן הוא לפי הדעה שגם עם בני בלהה וזלפה
נולדו תאומות (כלהלן שם וראה גם להלן
הערה 36, וא"כ — (ע"פ ה"ל) הול"ל
שבט ושבט? והתירוץ: מכיון שהדיעה ש"עם
כל שבט נולדה תאומה" מובנת מעצמה, גם
בלי פירש"י, כלהלן סעיף ה' (ורש"י כותב
זאת רק בדרך אגב — בכדי לסיים שעם בנימין
נולדה תאומה יתירה, כלהלן סעיף ד'),
הרי אינו צריך להדגיש (באָווערנענען) שכונתו
היא לכל שבט ממש. משא"כ בפי' וישב (ששם)
מקום ביאור דיעה זו — ולא דרך אגב. ועוד)
שמדיוק „וכל בנותיו" מוכח כדעת ר"ג (כדי
להלן סעיף ו') ובכל זה מחדש רש"י (בפירושו
הראשון) אחיות תאומות נולדו כו', צריך להדי-
גיש בפירוש שכונתו היא לכל שבט ממש.

*** כי החידוש שתאומות נולדו עם
כל בני לאה ורחל — אפשר ללמוד בבי-
אופנים:

(א) ממה שנרמז בכתוב גבי שמעון ובני
ימין. ולפי"ז י"ל שעם כל אחד מהם (כולל
שמעון ובנימין שבהם רמז הכתוב) נולדה
רק תאומה אחת. ולפי"ז היו רק ח' תאומות.

זיין פ' "ורבותינו דרשו": "עם כל שבט נולדה תאומה ועם בנימין נולדה תאומה יתירה". איז דאך ניט מובן: ווי- באַלד רש"י נעמט אָן, אין פ' וישב, אַז "אחיות תאומות נולדו" איז זייער ניט- גלאַטיק [בזי אַז ס'איז ביי אים רעכט צוליב דעם — צוגעבנדיק אַ צווייטן פירוש — אַרויסצונעמען דעם וואָרט „בנותיו" פון זיין פשטות'דיקן טייטש] — איז דאך מ'כ'ש אַז אין פ' וישלח [וואו ס'איז לכאורה נישט קיין הכרח צו מחדש זיין אַז יעקב האָט געהאַט נאָך קינדער אויסער די דערמאָנטע אין דער תורה] האָט ער געדאַרפט מפרש זיין (לכה"פ — ווי אַ צווייטן פירוש) אַז בלויז מיט בנימין'ען איז געבאָרן געוואָרן אַ (אינציקע) תאומה און ניט מיט די אַנדערע ברידער?

(ג) פאַרוואָס גויטיקט זיך רש"י, אין דער באַוואַרעניש פון „וכל בנותיו, צו- צוגעבן אין זיין ערשטן פ' דעם וואָרט „וגשאים" — דער פשט פון „בנותיו" ווערט דאך שוין רעכט דערמיט וואָס „אחיות תאומות נולדו וכו'" ? און אַזוי זיינען אויך לכאורה איבעריק די ווער- טער „בנעניות היו" לויטן צווייטן פ' — אויב „כלותיו" ווערן גערופן „בנותיו",

להתנחם. ובא"כ, הרי אדרבה: להפירוש „בנו- תיו — כלותיו" מודגשת יותר הפלגת אבל יעקב.

(ב) באם הוכחתו של ר"ג הוא ממה שלא כתיב „את" (גבי לקח השבטים) — למה סותם רש"י ב' וישלח (לה, יז) ולפי העוד „ל" שלעיל בהערה שני' שלהערה (9) כדעת ר"י [ובפרט ששם גוגע יותר לדייק הגיל, מכיון שהמדובר שם הוא בענין לידת בנימין]? וזוה מוכח, שההוכחה לפירוש השני היא מ"וכל בנותיו" דוקא.

(14) ובפרט שההוכחה לזה [שלא נולדו תאומות, כי לא נרמז בהכתובים כלל] שייכת שם יותר מאן, מכיון ששם המדובר הוא בנוגע לידת בנימין [וכבהערה לפנין].

(א) מ'האט שוין גערעדט¹² וועגן דעם חילוק צווישן שיטת ר"י און שיטת ר"ג, אַז ר"י שטעלט דעם הויפט-דגש אויפן כללות הענין — ער איז מפרש דעם פסוק אין הסכם מיט כללות ענין המדובר, ניט קוקנדיק וואָס דער פירוש איז צוליב דעם ניט אַזוי מתאים מיטן פרטיות'דיקן אויסטייטש פון וואָרט. דאָ- קעגן ר"ג זוכט בעיקר אַז דער פירוש זאָל שטימען מיטן פרטיות'דיקן וואָרט. הגם אַז דורך דעם וועט ער ניט אינ- גאַנצן זיין אויסגעהאַלטן מיטן כללות ענין הפרשה.

— לפי ביאור הג"ל קומט דאך אַבער אויס אַז בנדו"ד איז דער חילוק צווישן זיי אין אַ פאַרקערטן אופן: ר"י'ס פ' שטימט מער מיטן טייטש פון וואָרט „בנותיו", און ר"ג'ס פירוש איז מער מתאים מיט כללות תוכן הפרשה (אין סדרה וינצא) וואו עס געפינט זיך ניט קיין רמז אַז יעקב זאָל האָבן געהאַט נאָך קינדער¹³.

(ב) אין פ' וישלח, אייף „כי גם זה" (בנוגע לידת בנימין) זאָגט רש"י (אין

12) בביאור פרש"י עקב (יא, ו) והא- ינו (לב, מג), וראה להלן הערה 28.

13) לכאורה הי' אפשר לומר, שר"י מפ- רש „אחיות תאומות כו" מצד כללות התוכן של הכתוב, שהוא — הפלגת אבל יעקב אשר וימאן להתנחם" גם כשניתמו אותו „כל בניו וכל בנותיו", ולכן מפרש „בנו- תיו" ספשוטו — ולא כלותיו. ור"ג מפרש שלא נולדו אחיות תאומות — כי מדייק מה שלא נאמר בלידת השבטים (לבי' מבשר- עון) תיבת „את" והי' דיוק בתיבה פרטית. אבל — אינו (אבל ראה להלן הערה 36). כי

(א) בניסם הם תקיפים ובעלי השפעה יותר מאשר בנות. ועפ"ז אינה מובנת הוספת הפ- סוק „וכל בנותיו" לאחר ש"כל בניו" לא הצליחו לנחמו? ועכ"ל שהחידוש בזה שאפילו נחמת אלו שאינם קרובים כ"כ (כלר- תיו) ובכ"ז באו לנחמו — ואעפ"כ וימאן

ווערן דערמאנט „כל בנותיו“ בלויז, און ס'ווערט ניט דערציילט וועגן יעקב'ס שניר, וואס איך זיי זיינען געוויס גע- קומען אים מנחם זיין?¹⁸

און די ביידע קשיות פארענטפערט רש"י בפירושו: (א) „אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט“ — וואס דער- מיט ווערט רעכט דער לשון „וכל בנו- תיו“; (ב) „ונשאום“ — און דאס גיט צו פארשטיין פארוואס עס ווערן דער- מאַנט בלויז („בניו“ און) „בנותיו“ און ניט (חתניו¹⁹ און) כלותיו.

דוד ויואב, מסתבר לאחר את לידתה ככל האפשרי ולומר שנולדה בסמיכות להבני סה למצרים. (ב) אפילו אם נאמר שנולדה כמה שנים לפני מכירת יוסף (באופן שהיתה שייכת כבר לנחם), ואז מוכרח שב„בנותיו“ נכללת גם היא (ראה בהערה שלאח"ז), הרי עיקר פ' „בנותיו“ הוא בנותיו ממש (ולהעיר מפ' ויגש מו, ז: בנותיו ובנות בניו), ולכן אינו מסתבר שהלשון „וכל בנותיו“ (שני ריבויים) הוא מפני שסרת נכללת ב„בנותיו“ ואשר זהו רק בדרך ספל.

(18) ומה שלא מסופר בתורה שגם בני בניו באו לנחמו — י"ל לפי שנכללים ב„בניו“, דהרי בני בנים הרי הם כבנים (רש"י וירא כ, יב) (נוסף על שאפ"ל שע' דיין קטנים היו).

(19) ועפ"ז מובן מ"ש רש"י (בדברי ר"ג) „לחתנו בנו“ — דלאמורה מיותר — בכדי לתרץ מדוע לא נאמר שגם חתניו באו לנחמו.

אלא שמ"מ מעתיק רש"י רק התיבות „וכל בנותיו“ ולא גם „כל בניו“ — כי כל הקושיא (מדוע לא נזכרו בכתוב גם חתניו) הוא דוקא לאחרי שרש"י מחדש „אחיות תאומות נולדו כו.“, ומכיון שגם ר"ג אינו חולק ע"ז (וחולק רק על „ונשאום“)*, לכן הוצרך להוסיף „לחתנו בנו“ (דמרוח יותר לומר שעכ"פ המבוגרות נישאו).

(*) ועפ"י מ"ש לקמן הערה 38, שר"ג חולק גם על „אחיות תאומות נולדו“ — י"ל שמה שהוזקק להוסיף „לחתנו בנו“ הוא בכדי לתרץ למה לא נזכר בכתוב בעלה של

וואס איז דא נוגע ווער די „כלותיו“ זיינען געווען, כנעניות אָדער ניט?

(ד) וויבאלד אז דער גאנצער טעם וואס דער צווייטער פירוש איז מחולק אויפן ערשטן איז עס צוליבן דחוק אינעם אויפטו פון „אחיות תאומות נולדו“, האט דאך דער צווייטער פירוש געדארפט שולל זיין דעם חידוש בפירושו, און זאגן אז מיט די בני יעקב זיינען קיין אחיות תאומות ניט געבאָרן געוואָרן?¹⁵

ג. איז דער ביאור אין דעם:

אין די ווערטער „וכל בנותיו“ וואס רש"י שטעלט זיך אויף זיי, זיינען קשה צוויי זאכן: (א) דער פשט פון די ווער- טער גופא — ביי יעקב'ן איז דאך געווען בלויז איין (צוויי¹⁶) טאכטער (און אפילו לויט „ורבותינו דרשו“ — נאָר צוויי (צי דריי¹⁷) טעכטער), טאָ ווי פאסט דאָ דער לשון „וכל בנותיו“, וואס באַדייט אַ גרעסערע צאָל?¹⁸ און (ב) פארוואס

(15) לכאורה אפשר להוסיף עוד קושיא: התיבות „כנעניות היו“ שוללות לכאורה רק „ונשאום“ ולא „אחיות תאומות נולדו כו.“ (ועליהן קאי „וכל בנותיו“, ונאמר דלפ' הב' מפרש „וכל בנותיו“ כנעניות היו — כי אפ"ל כן, שהרי לכ"ע דינה יש כאן ונכ"ל לל ב„בנותיו“, ועי"פ הנ"ל — גם התאומות דשמעון ובנימין), וכיון שאינו שולל אחיות תאומות מה מקשה „אלא מהו וכל בנותיו“ — אבל אינו, כי יש לומר ש„כנעניות היו“ קאי על התיבות „וכל בנותיו“ שרש"י מע' תיקם ומפרש אותם. ולפ' הא' ניתא, כי לדעה זו קאי (גם) על האחיות התאומות. אבל לדעת ר"ג דקאי (גם) על [כלותיו] ה[כנעניות, קשה „אלא מהו וכל בנותיו“, דהול"ל „בנותיו וכלותיו“. וראה לקמן בזה. (16) ראה לעיל הערה 9.

(17) בראב"ע שם ש„וכל בנותיו“ הוא בתו ובת בנו (סרח בת אשר). אבל (א) לפי פרש"י בפ' פנחס (כו, מו) שסרת היתה קיימת בשנת הארבעים ליצי"מ (ולפי פרש"י ש"ב, כ, יט) מ„מדרש אגדה“ — גם בימי

האָבן אָפּגעהיט אַלע מצות יי. דעריבער איז שווער צו זאָגן אַז זיי האָבן חתונה געהאַט מיט אַ שוועסטער מן האב, וויי-

של אברהם התנהג בקו החסד — מדתו של אברהם. ועדין בנוגע להנהגת יעקב במקומו של יצחק. עיי"ש בארוכה ובהערות שם. ועי' הפס"ד דבאחרי' דרב צ"ל כרב (שבת יט, ב). (23) אף שהדורות שלאחריהם לא שמרו כל המצות קודם שנצטוו, שהרי עמרם נשא את יוכבד זודתו (וארא ו, כ), וגם השבטים (כשהיו בריחוק מקום מיעקב) לא קיימו כל התורה, כדמשמע מ"ש (מקץ מג, טז) "וטבות טבח גוי' כי אחי יאכלו האנשים גוי'", והרי הם חשבו שהשוחט הוא עכו"ם*.

אלא שיש לומר (בדוחק עכ"ס) שהשבטים לא אכלו את הבשר, לפי שחשבו שהוא גבילה

(ואין להוכיח שהשבטים אכלו בשר בסעוד' דה זו מ"ש בחרגום אונקלוס (מג, לב), הובא בפרש"י: "ארי בערא דמצראי דחלין ליי" עבראי אכלין" — כי זהו ביאור הנהגת

(*) בחולין צא, א: פרע להן בית השחי' טה. אבל ממה פרש"י אינו מביא פירוש זה (אפי' לדעת ר"ג), מוכח ש(אין) זה פשוטו של מקרא וגם) לא נזכרו בזה. ומה שלא פירש רש"י "והכן" — סול גיד הנשה בפניהם" (בבבולין סט) — אף ש"לא יאכלו בני' את גיד הנשה" (וישלח לב, לג) — כי זה יכול כאו"א ליטול בעת אכילתו. ע"ד המדרש וכו' האם גם השבטים קיימו כל התורה כולה — ראה פרשת דרכים (בתחלתו). בית האוצר (בתחלתו). וש"נ. ועוד.

(**) ואעפ"י ד"דחלין ליי", בכל זה אמר יוסף ל"אשר על ביתו" וטבות טבח, כי היו גם בהמות דלא דחלין ליי' (ראה רש"י וישב לו, לו: "שוחטי בהמות המלך"). וממ"ש רש"י ויגש מו, ו: "ול צאן שלי" מוכח שאפי' בצאן היו כאלו דלא דחלין ליי' ומ"ש (ויגש מו, לד) "כי תועבת מצרים כל רעה צאן", בהכרח לפרש שהוא לפי שהשבטים היו רועים כל צאן — גם דחלין ליי'. וראה פרש"י בא (יא, סוף פסוק ה') שעבדו רק לבכור (ואף ששם נאמר "וכל בכור בהמה" — כן הוא בכל המינים וגם ב"צאן", וראה רש"י בראשית ד, כ: לרועי בהמות. . . מרעה צאנו). — ואכמיל בזה).

און דאס וואָס רש"י גיט דערנאָך צו אַ צווייטן פירוש, איז דאָס גיט מחמת דער שוועריקייט אין ערשטן ענין (וואָס מ'געפינט גיט קיין רמז בנוגע די תאומות פון די שבטים ווי ביי די תאומות פון קין (הבל) — וואָרעם דאָס איז נאָך גיט אַזאָ שטאַרקע קשיא אַז מ'זאָל צוליב דעם טייטשן (ווי אין צווייטן פירוש) דעם וואָרט "בנותיו" גיט כפשוטו — נאָר ווייל אים איז שווער דער צווייטער ענין "ונשאום":

ס'איז דאָך ידוע** אַז די אבות האָבן אָפּגעהיט אַלע מצות התורה, הגם זיי האָבן דערויף קיין ציווי גיט געהאַט. און וויבאַלד אַז עס שטייט יי (ביי אב' רחם'עו) "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחרי", איז די סברא מחייב, אַז אייך באַ יעקב'ן איז געווען "יצוה את בניו" און די בני יעקב — לכה"פ זייענ' דיק בסמיכות מקום צו יעקב'ן** —

(20) ראה רש"י תולדות כו, ה (בנוגע לאברהם (וראה גם וירא יט, ג בנוגע ללוט — וראה שם סוף פסוק א'). שם, יב: כו, ג, ס (בנוגע ליצחק). וישלח לב, ה (בנוגע ליעקב).

(21) וירא יח, יט.

(22) ראה על דרך זה — על דרך החסידות, לקמן ע' 373⁴ בנוגע להאבות (שכל אחד מהם היתה עבודתו בקו אחר) — שאף את"ל שהנהגתו של יצחק היתה בקו הגבורה גם בחיי אברהם, מ"מ פשוט שבמקומו

דינה (שלשיסת ר"ג — אינה "הכנענית" אט שאול, וכדלעיל הערה 5 בסופה. וראה ג"כ לקמן הערה 34, וכן בעלה של התאומה דשמעון (ובבנימין).

אלא שמי"מ מעתיק רש"י רק "כל בניו תיו" ולא "כל בניו" — כי אין הכרח שאז נישא כבר (ובפרס שלדעת ר"ג היו רק ב' מבוגרות (דינה והתאומה דשמעון, משא"כ התאומות דבנימין היו אז רק בנות ס' שנים לערך)) עד כדי להקשות קושיא בכתוב — (משא"כ כשמתיישב דרך אגב דכלותיו).

„בנותיו“ מיינט (אויך **) כלותיו.

דערמיט וועט אויך ערקלערט ווערן די איינשטימיקייט אין נאך א פרט: — פון די פירוש'ס פון ר' יהודה אין ר' נחמי' בנוד"ד, מיט זייער שיטה בכמה מקומות אין פירוש הכתובים: מ'געפינט בכמה מקומות, אז ר"י טייטשט איין דעם פשוט פון פסוק לויט ווי ס'איז משמע פון דער פרשה גופא, אפילו ווען דער פ' דריקט אויס א מינערונג ב„כבודם של ישראל“, און אזוי לערנט עד אויך דא, לויט ווי ס'איז קענטיק פון דעם המשך הפרשה — גיט געקוקט וואס דאס מיינט אז די שבטים האבן גיט אפגעזיט דעם שפעטערדיקן איסור פון אחיות, דאקעגן ר"ג האלט זיך גיט אפ פון איינלערנען א דחק אין פסוק, אום צו פארזיין כבודם של ישראל; און מהאי טעמא לערנט עד „בנותיו“ כלותיו, בכדי עס זאל גיט אויסקומען אז די בני יעקב האבן פארפעלט אין דער אפהייטונג פון די תרי"ג מצות.

(26) שהרי בודאי באה דינה (ותאומת שמעון ובנימין) לנחמו. (27) שנוסף על הגל ס"ב. (28) ראה פרש"י עקב (יא ו) והאוינו (לב, מג), שר"ג מהדר (אף שדווקא בפירוש הענין בכבודן של ישראל — שלא הי' שנינו בשטח ישראל שאין לו שייכות לקרן; סדום היינו אריה, ור"י מפרש הכתובים כפשוטם — אף שהוא היפך הידור בכבודן של ישראל. אבל עדיין אינו מובן: מפרש"י עקב שם „אל ר' . . . פיה ולא פיותיה“ מוכח שעיקר הטעם מה שר"ג חולק על ר"י הוא מצד דיוק תיבת פיה, אבל מצד ההידור בכבודן של ישראל לכד לא הי' חולק על ר"י להוציא „בקרב כל ישראל“ מפשוטו (אף שר"ג מדייק יותר בהפרטים, ובקרב כל ישראל נוגע לכללות תוכן הכתוב ולא לדיק תיבה פרטית, כמשנת בארובה בשיחת ש"פ עקב תשכ"ו) ובפנים במאר שמצד ההידור בכבודן של ישראל, מפרש תיבת „בנותיו“ [דיוק בתיבה פרטית — שלמי דעת ר"ג והו העיקר] שלא כפשוטו; ולכן צ"ל כלהלן סעיף ו.

באל אויך אחיות מן האב זיינען נאסר געווארן ביי מתן תורה.

ברענגט דערפאר רש"י א צווייטן פ' : „בנעניות היו“ — אז די שבטים האבן חתונה געהאט גיט מיט זייערע שוועסטער, נאך מיט „בנעניות“. נאך לויט דעם ווערט דאך שווער פארוואס שטייט אין פסוק נאך „בנותיו“ און דערמאנט גיט כלותיו? אויף דעם זאגט רש"י אז

עורכי השולחן: למה „וישימו לו לכוור ולהם לבדם“ — ואין מזה ראי' לא להנהגת השב' טים בכלל ולא להנהגתם בפעם הזאת בפרט.

ומה שיוסף צוה לטבוח טבח עבור השבטים — „כי אתי יאכלו האנשים“ — הוא דכיון שחשדן אפילו במה שנצטוו (רש"י וישב לו, ב) — לא חשב שאחיו מתמירים לקיים המצות שלא נצטוו עליהם. ואין כזה משום ולפני עוזר גי' — שהרי לא נצטוו כלל.

וראה בארובה בכ"ז לקרש חל"ה ע' 181 ואילך.

(24) אחרי יח, ט.

(25) ובה לא הי' איסור, כי האיסור דלא תחתן כס' (ותחתן ז, ג) הוא מפני „כי יסיר גי' זעברו אלקים אחריהם“ (שם, ד), ובמילא היכא שליכא טעם זה [שהרי פשוט שהנשים שנישאו להשבטים לא הסירו כו'], ליכא האיסור (ע"ד מ"ש רש"י שופטים כ, יח, וראה גוי' וישב לו, ב), וכן מוכרח מפרש"י ח"ש (כז, ח): „וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא“ אף שאמורים היו (לך פ, יג).

*** יתרה מזו י"ל, שבאם היו מצוים על איסור נבילה, הרי גם באם הי' חבשר זבוח כדן — לפי תיב"ע דאשר על ביתו זהו מנשה —

(אבל אין להוכיח שהי' כן ממה שנאמר „כי אתי יאכלו“ שיוסף אמר שיאכל מטבח זה — כי פשטות הכתוב (מג, טו) הוא דאשר על ביתו נצטוו ענין חדש, השייך להאנשים גו' ולא הרגיל ושייך ל„אתי“ — יוסף), מכיון שהשבטים חשבו שהוא נבילה צרי' כים סליחה (ראה חזק כג, א: מי שנתכונן לעלות בידו בשר זכר כו', והוא גם פשוטו של מקרא — כפרש"י מטות ל, ו: „במה הכתוב מדבר כו'“), אי"כ יש בזה איסור זרפני עזר.

(ג) אידער מען איז צוגעקומען צו לערנען דעם ענין פון „וכל בנותיו“ און דעם הכרח שמה, כנ"ל) אז „עם כל שבט נולדה תאומה“?

(ב) און אייב ס'איז שוין יע פשוט, האט דאך רש"י ביי די ווערטער „וכל בנותיו“ געדארפט רידן נאך וועגן דעם פרט שמ' חדש, אז די שבטים האבן חתונה געהאט מיט די אחיות תאומות (בכדי צו פאר-ענטפערן פארוואס עס שטייט בלויז „וכל בנותיו“)?; און נאכמער — פון רש"י'ס לשון „אחיות תאומות נולדו כו“ איז מוכח, אז דאס ווערט דא געזאגט ווי אן אויפט, א חידוש.

ה. איז דער ביאור אין דעם :

בשעת ס'איז געקומען די צייט פון יצחק'ן צו חתונה האבן, האט אברהם באשווארן אליעזר'ן „לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני“³⁰. דאס זעלבע האט דער-נאך יצחק אָנגעזאגט יעקב'ן „לא תקח אשה מבנות כנען“³¹, און נאך שטארקער האט דאס רבקה אונטערשטראכן: „קצתי בדי גוי“ — אים לוקח יעקב אשה מבנות חת גוי' למה לי חייט“³².

אָבער ביי די בני יעקב געפינט מען גיט ערגעץ-וואו אין דער תורה, אז זיי זאלן האבן צוליב דעם צוועק געאָנגען פון זייער דעמאלטיקן וואוינארט כנען, צו אן אָנדער לאַנד, אָדער אז זיי זאלן האבן געשיקט שלוחים צוליב דעם (כשם ווי די תורה דערציילט וועגן אברהם און יעקב). לויט דעם דארף מען דאך אָנ-נעמען אין פשוט, אז זייערע פרויען זיינען געווען מבנות כנען³³.

(30) חיי שרה כו, ג.

(31) תולדות כח, א.

(32) שם כו, מו.

(33) זיין לומר שנשאו נשים שלא מז האומות אלא מאלו שבאו לארץ כנען מארצות אחרות (וראה רמב"ן ושא" (וישב לח, ב) שפירושו כן בדעת ר"ג) — כי — ע"ד הפשט

ד. עס פאָדערט זיך אָבער נאך אַלץ ביאור³⁴: „ס'איז מובן אין פשוט, אז דאָס וואָס רש"י זאָגט אין פ' וישלח „עם כל שבט נולדה תאומה ועם בנימין כו“ — איז בהנגע „כל שבט“ לערנט ער דאָס גיט אָפּ פון „כי גם זה“, אויף וואָס ער שטעלט זיך — וואָרום אָט-די ווער-טער באַציען זיך אויסשליסלעך צו לידת בנימין און האָבן גיט צו טאָן מיט לידת כל שבט — מוז מען אָנגעמען אז דאָס וואָס „עם כל שבט נולדה תאומה“, איז שוין אַ דבר ידוע; און דאָס וואָס רש"י דערמאָנט דאָ אז „עם כל שבט כו“ איז נאָר בכדי צו אויפקלערן: אז דער „גם“ וואָס שטייט (בלויז) ביי בנימין'ען, איז מרבה אַ „תאומה יתירה“ — אז מיט אים איז געבוירן געוואָרן אַ תאומה מער ווי ביי דער לידת פון די אָנדערע שבטים.

איז גיט מובן :

(א) פון וואָנען איז עס טאָקע אַזוי פשוט

(29) ונוסף לזה :

(א) לפי הנ"ל ש„כנעניות היו“ שולל רק „ונשאים“, צריך לומר שכונת רש"י ב„אלא מהו וכל בנותיו“ היא: למה נאמר רק וכל בנותיו ולא חוסיף גם כלותיו (כנ"ל). אבל מפשטות לשון רש"י משמע שקושייתו „אלא מהו וכל בנותיו“ היא על התיבות וכל בנותיו גופא. ועוד: באם כונתו להקשות מרוע נאמר רק בנותיו, הוי ל' לכתוב „אלא מהו בנותיו“, וממ"ש „מהו וכל בנותיו“ מוכח שהוקשה ל' לשון זה. לפי ש„וכל בנותיו“ מורה שהיו לו (סוגי) בנות רבות — וכדלקמן בפנים.

(ב) באם כונתו רק לשלול „ונשאים“, הו"ל „נכריות היו“ [אף שבדוחק י"ל שנקט „כנעניות“ רק בדרך אגב (כי מכין שגרו בארץ כנען מסתבר שלקחו כנעניות — „מבנות הארץ“ (תולדות כו, מ)), אבל עיקר כונתו היא שלא נשאו את אחיותיהן].

(*) וממה שר"ג אינו אומר בפירושו שלא נולדו אחיות תאומות (כקושיא חד' דלעיל סעיף ב') צ"ל כן, שר"ג שולל רק „ונשאים“ (וראה לעיל הערה 15).

שוועסטער און מיט זיי חתונה געהאט³³. הייסט עס דאך: דער פשוט'ער סיפור הענינים לערנט און לאזט אונז וויסן דעם עצם ענין, און זיי האבן געמוזט האבן

אבער אזוי איז דאך שווער צו זאגן: ווי קען מען באהיפטן אן די שבטים האבן חתונה געהאט מיט בנות כנען, ווען דאס איז געווען אזוי אפגעפרעגט ביי די אבות?³⁴ אשר ע"כ איז משמע בפשטות, און די שבטים האבן געהאט

(35) לפי המבואר בפנים מוכרח, שלדעת ר"י נשאו השבטים רק את אחיותיהן ולא נשאו נשים אחרות. ומ"ש (ויגש מו, כו) "מלבד נשי בני יעקב" קאי על אחיותיהן ולא על נשים אחרות.

ואין סתירה לזה מ"ש רש"י שם: "ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים" — כי כונת רש"י ב"ולדברי האומר" כולל גם — (כדלהלן) — ר"י, רק אם נאמר שלדירי לא כל התאומות נישאו (להשבטים)*. אבל באם נפרש דברי רש"י (וישב לו, לה) "ונשאו" — כולן דוקא, אז פ"י (בויגש)

בת שוע אשת יהודה — אף שפ"י נישואין נפסק הקשר עם בית אבי' (ראה לעיל ע' 192 ובהערה 54), ובפרט שילדה שלשה בנים ושלה הי' בחיים, ובמילא אינה שבה אל בית אבי' אפילו לענין אכילת תרומה (אמור כב, יג ובפרש"י, וראה הערה ה"ל דלעיל שם) — כי מצד גודל פרסום אבי', נקראה על שמו "בת שוע" — גם לאחר נשואי' וכו'.

(*) כי — אף שכל הוכחתו של ר"י שעם כל שבט (לא רק עם בני לאה ורחל) נולדו תאומות היא לפי שס"ל שלא נשאו כנעניות, מ"מ, מכיון שעם בנימין נולדה תאומה יתירה (רש"י וישלח לה, יז), הרי היו י"ג תאומות, ויוסף נשא את אסנת, ויהודה — מצינו בבניו רק בני "בת איש כנעני" — תגרא"ו ותמר (בנוגע לשמעון — מ"מ"ש גבי שאול "בן הכנענית", מוכח ששאר בניו היו בני אשה אחרת).

ואף שלשית ר"י, גם בנות יעקב לא נישאו לכנעניים — רווקות מתו, והרי בנות צלפחד (לפרש"י — פנחס כז, ג) לא נישאו עד גיל קרוב למ' שנה (לכה"ס), ותאומות יוסף ובני ימין (ואולי דעוד מהשבטים) היו צעירות מזה בעת הירידה למצרים. אלא שעכ"פ אחת מבנות רחל נישאה לאחד מחמשת בני לאה — שהרי לא נשאו תאומותיהם מן האם.

— לא היו שם כאלו, וכדמוכת ממה שהוצרך אברהם לשלוח את אלעזר לחרן בכדי ש"לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב"ו [וגם ב"ואם לא תאבה האשה גו'"] — "קח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא" (ח"ש כד, ח ורש"י שם) — אף שאמוריים היו (לך יד, יג) והם בכלל "ארור כנעני", ולא אמר לו שיקח אשה ליצחק מהנשים שאינן מן האומות], וכן בנוגע ליעקב, שלח אותו יצחק לפדן ארם בכדי ש"לא תקח אשה מבנות כנעני".

(34) וכקושיית הגמרא (פסחים ג, א — עה"פ (וישב שם) וירא שם יהודה בת איש כנעני): אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק בא יצחק והזהיר את יעקב ויהודה אויל ונסיב.

וקושיא זו היא גם עפ"י דרך הפשט, שלכן הווקר רש"י לפרש בפי' וישב שם (כגמרא שם): "כנעני — תגרא" [אלא שפירוש זה (כגמרא) (ראה גו"א לת, ב. דעת זקנים מבעה"ת לו, לה) וכן ברש"י] הוא אליבא דר"י דוקא ולא אליבא דר"י, כי (ניסף שאלבא דר"י אפשר לפרש גם כנעני ממש ואין צורך לפרש "תגרא"*) אליבא דר"י מוכרח שגם שלה הי' מבנות כנען, כדלעיל ע' 228 הערה 3, ודלא כמ"ש הרא"ם סוף פירושנו.

(*) ואולי יש לומר שגם לדעת ר"י צריך לומר שפירוש חזית "כנעני" שבפסוק זה הוא "תגרא" (אף שהי' גם כנעני ממש), בכדי לתקן (ראה ברמב"ן ובגו"א שם): (א) למה הוצרך הכתוב לאמר שהוא כנעני, והרי כל אנשי הארץ ההיא כנעניים הם? (ב) למה נאמר "בת איש כנעני" ולא "אשה כנענית" (וגם מוסיף "ושמו שוע")? ולכן צ"ל שחזית כנעני כאן פירושה "תגרא", ולכן מכנה אותה הכתוב "בת איש כנעני" מצד פרסום אבי' (כברמב"ן, וראה גם ב"ר פפ"ה, ד ובמפרשים שם).

ועפ"י מתורגם גם מ"ש (לח, יב) "ותמת

[דוגמא לדבר (אף שאינו הוא הדבר ממש) — גיט דער פסוק און אפילו אייך גיט רש"י דערמאנען מיט וועמען האבן חתונה געהאט די "בנים ובנות" פון אדם הראשון].

פונדעסטוועגן, בשעת עס קומט צום פסוק "וכל בנותיו" דאָרף רש"י זאָגן "אחיות תאומות נולדו .. ונשאום" (הגם ס'איז אַ דבר הפשוט כנ"ל); נאָך מער: ער ברענגט אייך אַ צווייטן פי' "בנעניות הי"ו" — און דאָס איז ווייל פון לשון הפסוק "וכל בנותיו" איז משמע אַז די שבטים האָבן חתונה געהאַט מיט אַנדערע פרויען (כדלהלן סעיף ו').

ו. פונעם לשון הפסוק "וכל בנותיו" איז משמע אַז ער איז מרבה אַזוינע בנות וואָס ווען עס שטייט נאָר "בנותיו" וואָלטן זיי גיט נבלל געוואָרן — עס זיינען געווען מער ווי איין סוג בנות. איז די שאלה: וואָס פאַראַ פאַרשידענע

גולדה תאומה" היא רק לבני לאה ורחל (כנ"ל באופן הראשון שבשונה השני להערה 9). אבל מכיון ש"אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבת" אינו מוכח מ"וכל בנותיו", כ"א מפני שכן מוכח מפשטות סיפור העניינים שבפרשיות הקודמות כנ"ל

[ומה שבתר רש"י להזכיר דעם כל שבט ושבת גולדה תאומה בפ"י "וכל בנותיו" — מובן בפשטות, שה"ז פי' תיבות אלו (ולא מפני שמכאן למדין זה).

ו(לחידוד) יש להוסיף: לפי זה — כל בנותיו" הם יותר במספר (ובמילא גם בפעור לת הניחוס) מאשר "כל בניו". ור"י ור"ג לשיטתם. ודלא כדלעיל הערה 13. וראה הערה 18].

מסתבר יותר שגם בפ' וישלח כחנתו היא לכל שבט ממש (ומה שאינו מדגיש זאת בפירוש — ראה באופן השני שבשונה"ג הג"ל).

אחר שאמר יוצאי ירכו" — כבר תירץ בגו"א (שם, כו) "שהכתוב רוצה למנות גם נשי בני יעקב (שאינן יוצאי ירכו) ובענין זה מנה אותם במה שאמר מלבד נשי בני יעקב".

שוועסטער. מיט וועמען זיי האָבן חתונה געהאַט".

אינו לדעת ר"י **

— כי (א) הוכחת רש"י שם שמתו לפני ירדן למצרים הוא "שהרי לא נמנו כאן" ולפי דעת ר"י שהתאומות נישאו להשבים הרי נמנו במ"ש "מלבד נשי בני יעקב", וכמו שהקשו הרמב"ן (שם, טו) ומפרשי רש"י שם *** (ב) לפי דעת ר"י א"א לומר שמתו לפני ירדן למצרים, כי ממש (שם, ז) "בנותיו גו' הביא אתו מצרימה" מוכרח שהיו לו אז כמה בנות [בנותיו לי רבים. כדפרשי בני "בנות בניו". וראה רמב"ן שם], והרי לדעת ר"י, הכתובה כ"בנותיו" הוא בנותיו ממש ולא כלותיו —

כ"א לדעת האומר שתאומות נולדו אבל לא נישאו להשבים (על כל פנים — לא כולן) — היינו כל הדורש הריבויים שנאמרו בשמעון ובנימין (ור"ג ג"כ בכללם) — ולכן מדייק רש"י "תאומות נולדו עם השבים", ולא "עם כל השבים" (כלשונו בפ' וישלח לה, יז) ובפ' וישב לה, לה). (ולר"ג בפרט שגם נישאו התאומות (כנ"ל ס"ג וראה להלן הערה 39). הרי התאומות לא נמנו במלכד נשי בני יעקב" (ו.נשי בני יעקב" — לפי דעת ר"י — אינו יוצאי ירכו של יעקב ****), ולכן צריכים לומר לדעתו שמתו לפני ירדן למצרים.

36) בדוחק י"ל שכתובתו בעם כל שבט

** ומובן שדוחק לומר שב"ולדברי האר"מ" — הוא שולל זה שכתוב עליו "ר"י אומר אחיות תאומות נולדו".

*** בגו"א (מו, כו) ובחדא"ג מהרש"א (ב"ב קכג, ב) מתיר שב"מלבד נשי בני יעקב" אטא לרבויו רק אלו שאינם זרעו של יעקב, אבל זרעו של יעקב, מונה הכתוב בפירוש, כדמוכח ממה שמונה את דינה, אף שנישאה לשמעון (רש"י מו, י"ד). אבל, עפ"י דרך הפשט מוכרח שלדעת ר"י לא נישאו השבים נשים אחרות, כנ"ל בפנים ההערה, ו.נשי בני יעקב" קאי על התאומות.

ואין להקשות למה לא מנה אותם הכתוב בפירוש כמו שמנה את דינה — שהרי גם לידתן לא נזכר בכתוב (וראה רמב"ן שם, טו. גו"א שם).

**** ומה שהקשה הרמב"ן (שם, טו) "מה טעם לאמר מלבד נשי בני יעקב הכנעניות

אָפּ בעיקר אויפן פרט, אויפן וואָרט יי, לערנט ער „כנעניות היו“, וואָרומ דער מיט איז מדויק דער לשון פון די פרסיות/דיקע ווערטער „וכל בנותיו“.

ז. עפ"י הנ"ל וועט מען אויך פאָרשטיין פאָרוואָס „וישאו אותו בניו“ פאָר דערט אַ פירוש בלויז לדעת ר"ג און ניט לדעת ר"י:

רש"י'ס דיוק „בניו ולא בני בניו“ איז ניט פונעם עצם וואָרט „בניו“, ווייל דער באַדייט פון „בנים“ קען אין זיך אַרייַן נעמען אויך בני בנים³⁹; און ווי ס'איז אויך פאַרשטאַנדיק⁴⁰ פון דעם וואָס רש"י זאָגט דאָ אויפן אָרט, אַז אויך

(39) ראה לעיל הערה 28, שבהפוגתות דר"י ור"ג, עפ"י שיטת ר"י ישנו הידור יותר בכבודן של ישראל, ולכן מסתבר, שטעמו של ר"ג לחלוק על ר"י בכל מקום [וגם כפ' וישב] הוא לא רק לפי שמדייק יותר בהפרטים, אלא גם לפי שמהדר בכבודן של ישראל.

ולכן נראה, שגם בנדו"ד, טעמו של ר"ג הוא [לא רק מצד דיוק התיבות „וכל בנותיו“, כ"א] גם לפי שס"ל שהשבטים קיימו כל התורה עד שלא ניתנה, כנ"ל סעיף ג' ולעיל ע' 186-7.

וכן משמע ממ"ש רש"י שלדברי האומר כו' — סתם ולא רק ר' נחמיה, אבל גם ר' נחמיה בכללם — צריכים לומר שהתאומות (דשמעון וכו') מתו לפני ירידתן למצרים (כנ"ל הערה 35) — ואינו מתרחש שנכללו ב„נשי בני יעקב“ כמו לדעת ר' יהודה — כי מהטעמים מה שר"ג חולק על ר"י הוא, לפי שס"ל שהשבטים לא נשאו את אחיותיהן, כנ"ל. וכיון שעכצ"ל כן (דמתו) אליבא דר"ג — אין צורך לחפש תירוץ אחר לשאר האומרים ותאומות נולדו כו'.

(40) פירש"י וירא כ, יב, וגם בנוגע להלכה — ראה יבמות סב, ריש ע"ב.

(41) אבל אינו מוכרח מכאן, כי י"ל שהוא לפי ש"זי הם (אפרים ומנשה) — בחשבון שאר בניו⁴¹; „אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי“ (פרשתנו מה, ה ופירש"י שם).

סוגים זיינען שייך אין בנות יי?

דאָס וואָס עס שטייט „כל בניו“ איז מובן — דאָס מיינט אַז אַלע זין, אויך יענע וואָס האָבן פאַרקויפט יוסף'ן, זיי נען געקומען טרייסטן יעקב'ן, פאַרוואָס שטייט אַבער דער אויסדרוק „וכל“ ביי די בנות?

מח מען דעריבער זאָגן, אַז „בנותיו“ דאָ מיינט אויך „כלותיו“, און אַז דאָס מיינט אַזעלכע וואָס זיינען ניט בנותיו (ד.ה. אַז די שבטים האָבן חתונה געהאַט מיט כנעניות³⁸, ניט מיט זייערע שוועס'טער), און זיי איז דער פסוק מרמז און כולל אין „וכל בנותיו“ : צוויי סוגי בנות — טעכטער ממש און אַזעלכע וואָס זיי נען אַזוי ווי טעכטער — כלותיו.

און דערפאַר לערנט רש"י אין „וכל בנותיו“ צוויי פירושים — „ר"י אומר אחיות תאומות נולדו כו' ונשואם : ר"ג אומר כנעניות היו“ — ווייל ר"י, וואָס זיין שיטת הלימוד איז צו אָפּשטעלן זיך בעיקר אויף כללות הענין, לערנט ער דעריבער אַז די שבטים האָבן חתונה גע-האַט מיט זייערע שוועסטער, וויבאַלד אַז פון כללות הפרשיות (וואָס דערציילן צוויי מאָל — ובפירוש און באריכות — אַז מ'זאָל גיין זוכן אין אַן אַנדער לאַנד אַבי ניט „בנות הארץ“) איז שווער צו אָננעמען דעם אַנדער מעגליכן אופן (אַז זיי האָבן חתונה געהאַט מיט כנע-ניות); און ר"ג, וויבאַלד ער שטעלט זיך

(37) ומה שהכתוב מפרט בניו ובנותיו ואינו אומר „כל ילדיו“ — כי גם זה הוא ב' סוגים בהנחתם (אלא שקשה הסדר בהכתוב) — וראה הערה 13, 36.

(38) ומכיון שכל המקור לחדש „עם כל שבט נולדה תאומה“ הוא לפי שאינו מסתבר שנשאו כנעניות — הרי ר"ג שסובר „כנעניות היו“, צ"ל שס"ל כפשוטו הכתובים — שלא נולדו תאומות עם כל שבט, מאחר שאין מקור לחדוש זה.

ר"י, אז יעקב'ס אָנזאָג, אל ישאו מטתי לא אחד מבנים" אין געווען מחמת דעם טעם וואָס זיי זיינען געווען קינדער פון אַזאָ חיתון וואָס ער, יעקב, האָט עס אויף זיך געהאַט אָנגענומען ווי אַן איסור (ערייות)?

אמת טאָקע, אַז לגבי די שבטים גופא, וויבאַלד זיי האָבן אויף זיך, ניט מקבל געווען די אָפּהייטונג פון כל התורה עד שלא ניתנה, הייסט עס ניט אַז זיי זיינען באַגאַנגען אַן איסור דורך זייער חתונה האָבן מיט די אחיות; ובמילא אין שוין אויך ניט געווען קיין חסרון אין זייערע קינדער מצד דעם — אין עס אָבער דאָך ניט מספיק צו פאַרענטפערן לפי שיטת ר"י, ווייל

אויך לדעת ר"נ האָבן די בני יעקב, דורך זייער מתחתן זיין זיך מיט די בעעיות, ניט געטאָן קיין איסור — און פונדעסטוועגן לערנט רש"י (לדעת ר"נ) אַז יעקב האָט אָנגעזאָגט „אל ישאו מטתי לא אחד מבנים שהם מכות כנען"; מוז מען דאָך אָננעמען, אַז טראָץ דעם וואָס פאַר זיך, אין דער חיתון מיט די כנע' ניות ניט געווען פאַרבונדן מיט קיין איסור, אין עס אָבער באַ יעקב'ן געווען אַ טעם אַז זייערע קינדער זאָלן ניט זיין ראוי צו טראָגן זיין ארון.

— קען מען דאָס זעלבע זאָגן (און מיט אַ כל-שכן " לפי שיטת ר"י, אַז זייענדיק קינדער פון אַח אחות, האָט עס אַוודאי געקענט באַטראַכטן ווערן ווי אַ חסרון בעיני יעקב, בלייבט די קשיא; פאַרוואָס וויל רש"י ניט לערנען אַז אויך

מנשה ואפרים האָבן געטראָגן יעקב'ס ארון — און געווען זיינען זיי דאָך בני בניו של יעקב, רש"י'ס הכרח אין פון דעם וואָס דער וואָרט „בניו" איז בכלל איבעריק; נאָכדעם ווי דער פסוק דער-צייילט שוין פריער „ויעשו בניו לו כן כאשר צומו" וואָלט דאָס שוין גענוג גע-ווען צו פאַרשטיין אַז „וישאו אותו ארצה כנען גו' " מיינט עס „בניו" (אויך אַ דעם וואָרט „בניו").

וויבאַלד אָבער דער פסוק חזר'ט איבער דעם וואָרט „בניו" נאָסאמאָל, אין רש"י מדייק, אַז דאָס ווערט געזאָגט לשם הדי-גשה; דווקא בניו — און דערמיט מיינט ער צו שולל זיין „בני בניו" וועלכע זיינען די קינדער פון בנות כנען.

דער דיוק אָבער אין בלויז לויט ר"נ וואָס שטעלט זיך אָפּ בעיקר אויפן פרט-יות'דיקן וואָרט, דאָקעגן לדעת ר"י, ווי-באַלד ער שטעלט דעם הויפט-דגש אויף דעם ענין בכללותו, פאָדערט זיך במילא ניט (אויף אַזוי פיל) קיין הסברה אויף דער איבער'חזרונג פון וואָרט „בניו"; און וויבאַלד אַז מצד דעם כללות הענין קומט אים אַז אויך בני בניו האָבן גע-טראָגן דעם ארון — וואָרום לדעתו (אַז די בני בנים זיינען געבאָרן געוואָרן פון זיינע טעכטער) איז ניטאָ קיין סברא זיי צו שולל זיין — לערנט ער דערפאַר אַז דער איבער'חזרונג „בניו", איז דאָס ליתר ביאור וכיו"ב, און ווי אין אָנהייבס קאָפיטל; ויפול יוסף גו' ויצו יוסף, ובכמה מקומות.

ח. מען דאַרף נאָך אָבער פאַרשטיין; וויבאַלד אַז לאַחרי מ"ת זיינען נאָסר גע-וואָרן אויך אחיות מן האב", האָט מען דאָך געקענט לכאורה זאָגן אויך לדעת

(43) כי פשוט שהכנעניות שנישאו להשב-טים היו כאלו שלא הסירו כו', ובמילא, אין בזה איסור גם לאחרי מ"ת (ראה לעיל הערה 25), משא"כ „אחותו" נאסרה לאחרי מ"ת, ובמילא לגבי יעקב שקיים כה"ת עד שלא ניתנה, הי' זה חסרון.

(42) אחרי יח, ט, וראה רש"י תצא כג, א.

האבן אפגעהיט אלע תרי"ג מצות אויך פאר מ"ת, איז דאָך פאַרשטאַנדיק לכּאור, אַז אויך דעמאָלט האָבן די שפּעטערדיקע איסורים געהאַט אַן אָרט — עכ"פּ אַ שוּמץ, בדקות דדקות. אַשר על כּן איז דאָך ווידער פאַראַן אַן אָרט צו זאָגן (אויך לדעת ר"י) אַז משום הַאי טעמא זאָל יעקב וועלן איינשליסן די בני אַח ואחות פון די נושאי אַרונז, והדרא קושיא לדוכתא.

נוסף לזה: ווי איז עס בכלל מעגלעך זאָגן זאָך, אַז דער רוב פון כלל ישראל (אויסער שבט יהודה, מנשה ואפרים) זאָלן שטאַמען פון אַזוינע וואָס לאַחרי מ"ת איז עס איסורי עריות?⁴⁷!

נאָר דער ביאור אין דעם: עס ווערט אַרומגע־רעדט אין חסידות⁴⁸ ומיוסד בזהר וס' קבלה, אַז דער טעם פון איסור עריות באַשטייט אין דעם וואָס אין רח"ו ניות ווײַזן זיי אויף יחודים נעלים ביותר [אַזוי ווי דער יחוד פון ז"א זמלכות וואָס ווערן אויך אָנגערופן אַח ואחות⁴⁹], וואָס מצד זייער הויכקייט קען זיי די וועלט דאָ למטה ניט צונעמען; אין בשעת מען איז מגלה אַט"די אורות נעלים ביותר דאָ למטה, קען דערפון אַרויסקומען אַ היזק (בקדושה — ע"ד ווי עס שטייט ביי בן זומא⁵⁰: „הציץ ונפגע", ווייל ניט קען נענדיק פאַרנעמען אַזאָ ריבוי אור, האָט אים דער „הציץ" פאַרשאַט, אָדער נאָך נידעריגער, וכידוע הדוגמא אַז איינער

לשיטת ר"י האָט יעקב מקפיד געווען אַז בלויז „בניו" זאָלן זיין די נושאי המטה?

נאָר אין אמת'ן איז עס עפ"י דרך הפשט גאָר קיין קשיא ניט, ווייל אין דעם פאַל וואו ס'איז ניטאָ קיין איסור חיתון — ניט ביי כנעניות און ניט ביי אחיות — קען מען זיי כלל ניט פאַר-גלייכן; און דער אונטערשייד צווישן זיי איז באופן הפוך מהנ"ל: דוקא דער חיתון מיט בנות כנען איז אַ זאָך וואָס איז אַ פגם, אַ חסרון, ווייל כנעניים זיינען פאַר זיך אַליין ניט ראוי זיך צו מתחנן זיין מיט זיי מצד דעם וואָס „אָרור כנען" (אויך אַן אַן איסור דערביי⁵¹); משא"כ ביי אַח ואחות איז דאָס אַפגע-פרעגט נאָר ווייל די תורה האָט עס פאַר-באַטן, און דעריבער איז בעצם אין דעם ניט געווען קיין שום פגם וחסרון אין יענעם זמן פאַר מתן תורה⁵², וועט אַט-דער ציווי איז נאָך ניט געקומען.

ט. ומיינה של תורה וואָס איז בפירוש רש"י:

בפנימיות הענינים איז דאָ נאָך אַלץ ניט מובן: פון דעם גופא וואָס די אבות

44) נח, ט, כה, וראה רמב"ן וישב לח, ב.

45) שלכן השביע אברהם „לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני" — גם מבנות ענר אשכול וממרא (ורק „אם לא תאבה גוי" אז דוקא „ונקית משבועתי גוי" וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא).

46) אלא שמ"מ, ר"ג שמהדר בכבודן של ישראל ס"ל שנשאו כנעניות ולא את אחי-תיהן — כי כנ"ל (הערה 25), בהכנעניות שנישאו להשבטים לא ה"י איסור [ואפילו אברהם בנוגע ליצחק אמר „ואם לא תאבה גוי" — וקח לו אשה מבנות ענר כו"י] (כנ"ל שם), משא"כ „אחותו" נאסרה לאחרי מ"ת — ולומר שהשבטים לא קיימו כל התורה הוא גרעון יותר.

47) ואותה הקושיא היא גם בנוגע למשה רבינו שגולד מויקה עמרם את יוכבד ודודתו. וראה פדר"א רפ"ט: וכל זרעו של יעקב לקחו אחיותיהם ושאר בשרם — ולכאורה מהו השבח, ואדברא.

48) סדור קב, ב"ג, קה, ד ואילך, דרמ"צ כט, ב ואילך.

49) דרמ"צ, ל, סע"ב ואילך.

50) חגיגה י"ב, ב.

נישואי התאמות — ווייל אדרבה, ווי-
באלד די שבטים האָבן געקענט מקבל זיין
די אורות נעלים, איז עס געווען למעל-
יותא — אז אידן קומען גאר אַרויס
דורך יחודים נעלים ביותר^י.

(משיחות חורף תשכ"ה, וס"פ וישב תשכ"ט)

ועט קוקן אָף דער זון אָן אַ פאַרשטעל)
— און דערפאַר איז באַ מתן תורה, וואָס
איז באופן אַז תורה אחת יהי' לכם, זיינען
אַט-די ענינים נאסר געוואָרן דאָ למטה
פאַר אַלעמען גלייך.

איז דערפון מובן, אַז קודם מתן תורה,
איידער זיי זיינען נאסר געוואָרן, איז באַ
די וואָס האָבן געקענט מקבל זיין אַט די
אורות נעלים ביותר, זיינען אַזעלכע עניני
יחוד קיין חסרון ניט; ואדרבה, ס'איז גאר
אַ מעלה (ובדוגמת ר"ע^י, וואָס אים
האַט די כניסה לפרדס ניט פאַרשאַדט;
נאָר אדרבה, עס האָט אים געבראַכט
לעילוי נעלה ביותר).

און דעריבער איז עס קיין תמי' ניט
ווי אַזוי קומען די אידן אַרויס דורך

(51) בסידור ובדרמ"צ שם, שמטעם זה
נשא יעקב שתי אחיות. עיי"ש בארוכה. אבל
עפ"י דרך הפשט, שמר יעקב כל התרי"ג
מצות, גם האיסור דאחיות (ראה בארוכה לעיל
שיחה ב' לפ' ויצא ושיחה א' לפ' ויגש) — אָף
שיעקב בדאי הי' יכול לקבל את האורות
(ובמכ"ש מהשבטים). ואולי י"ל, לפי שהאבות
נתנו את הכח לקיום המצות שלאחרי מ"ת
(ראה בארוכה לעיל ע' 70 וצ' 88 ואילך
ובהגמטון שם), ולכן הוצרכו לשמור כל
התרי"ג מצות.

הזמפות

שיחות ש"פ. נח – ש"פ וישלח, היתשכ"ה

שיחות ומכתבים

שיחות

שי"פ נח — שי"פ וישלח, ח'תשנ"ה

יצאו לאור בשנת תשכ"ה

לזכרון

הרבנית הצדקנית מרת חנה נ"ע שניאורסאהן

בת הרה"ג הרה"ח ר' מאיר שלמה ע"ה

הוספות :

279	 שיחת ש"פ נח, ה'תשכ"ה
297	 שיחת ש"פ לך לך, ה'תשכ"ה
312	 שיחת ש"פ וירא, ה'תשכ"ה
336	 שיחת ש"פ חיי שרה, ה'תשכ"ה
354	 שיחת ש"פ תולדות, ה'תשכ"ה
371	 שיחת ש"פ ויצא, ט' כסלו, ה'תשכ"ה
389	 שיחת ש"פ וישלח, ה'תשכ"ה

הערה כללית

ס'איז כדאי צו באמערקן, אז דער „דרך הפשט“ פון די שיחות וועלכע זיינען געדרוקט דא (תשכ"ה), זיינען ניט אזוי פשטות'דיק ווי די ביאורים אויף פירש"י פון די שפעטערדיקע יארן; ווארום, כידוע, איז אויך אין פשט פאראן פארשידענע אופנים.

המו"ל